

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 VALTIONEUVOSTO

kirjaamo@mmm.fi

Lausuntopyyntö 7.12.2020

PIRELY, Lausunto, Kansallisen vesihuoltouudistuksen visio ja toimeenpanoohjelma- luonnos

Tämä lausunto korvaa aiemman, 1.2.2021 päivätyn Pirkanmaan ELY-keskuksen lausunnon.

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää lausuntoja kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta.

Pirkanmaan ELY-keskuksessa on järjestetty sisäinen keskustelutilaisuus, johon on osallistunut asiantuntijoita Y-vastualueen yksiköistä. Tilaisuudessa käytiin läpi toimeenpano-ohjelma kohta kohdalta ja keskustelussa esiin tuotuja havaintoja sekä tilaisuuden jälkeen saatuja kirjallisia kommentteja on hyödynnetty tässä lausunnossa.

Yleistä

Kansallinen vesihuoltouudistus on tarpeellinen ja hyvin ajoitettu. Uudistuksen voi nähdä valtakunnan tason keskustelunavauksena. Siinä on otettu rohkeasti vastuuta ja esitetty rakentavasti toimenpide-ehdotuksia alue- ja kuntatasolle. Tämänkaltaisen vuoropuhelun soisi jatkuvan, kun esitetyjä toimenpiteitä lähdetään jatkossa työstämään. Useimmat olemassa olevat haasteet ja toimenpide-ehdotukset ilmenevät alue- ja kuntatasolla. Valtakunnan taso on kuitenkin se, joka voi puolueettomasti ja näkemyksellisesti ottaa näitä esille ja tehdä määrätietoisia linjauksia. Yleinen vaikutelma on, että tarvetta valtakunnan tason selkeälle ulostulolle on ollut.

Kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteina on varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja laadukas vesihuolto sekä uudistaa alaa siten, että otetaan harppauksia kohti Suomen vesihuoltolaitosten ilmastoneutraaliutta ja resurssiviisautta hyödyntäen uuteen teknologiaan ja kiertotalouteen perustuvia ratkaisuja. Kansallisen vesihuoltouudistuksen visio ja toimeenpano-ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet on selkeästi esitetty ja ne ovat oikeansuuntaiset.

a) Vesihuoltolainsäädännön uudistus vaiheittain

Vesihuoltolainsäädäntöön sisällytettävät kokonaisuudet ovat kannatettavia.

8.2.2021

Alueellisen, vesihuoltoa valvovan viranomaisen näkökulmasta erityisesti vesihuollon kehittämissuunnitteluvuorokauden pakollisuus mahdollistaa huomattavasti paremman mahdollisuuden toteuttaa paitsi valvontaa, myös ennakkovalvontaa, jolla kuntia voidaan ohjata kohti vesihuollon riittävän pitkän aikavälin ja maankäytön kanssa yhteensovittavan suunnittelun toteutumista. On hyvä, että esitettyjen uusien lainsäädäntövaatimusten yhteydessä on tunnistettu viranomaisresurssien ja -osaamisen puutteellisuus.

b) Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto

Hyvän vesihuollon kriteerien tavoite toimia osana vesihuoltolaitoksen asiakasviestintää ja toisaalta toimia myös viestinä vesihuoltolaitoksen omistajille ja valvojille sekä oman toiminnan indikaattorina, on erittäin kannatettava. Laitosten nykyinen kokemus useampien ja toistensa kanssa osittain päällekkäisten valvottavien järjestelmien täytöstä on tunnistettu alueella ja siksi kriteeristön sulauttaminen olemassa olevaan järjestelmään on oleellista. On hyvä, että kriteerien integroiminen VEETI-järjestelmään on huomioitu erityisesti. Kuitenkin voidaan samalla todeta, että paitsi alueella, myös valtakunnallisesti tunnistetaan laitosten haasteet VEETI-järjestelmän käytössä. Haaste ei koske ainoastaan pieniä laitoksia. Vesihuoltoalan riittävän kattavien ja vertailukelpoisten vesihuoltolaitosten tietojen puute vaikeuttaa nykyisellään mm. alueellisten viranomaisten toimintaa ja alan tutkimusta.

VEETI - järjestelmän käytettävyyden kehittämiseen ja neuvontaan tulisi miettiä toimenpiteitä ja resursseja ja siksi ehdotuksemme on, että tämä nostettaisiin omana asiana kohdassa j) Vesihuoltolaitosten digitalisaatiovalmiuksien ja tiedonhallinnan kehittäminen.

c) Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen

Vesihuoltolaitosten talouden- ja toiminnan laadun valvontaa esitetään suurille ja keskisuurille laitoksille. Kuitenkin samalla tunnistetaan, että harvaan asuttujen alueiden vesihuoltolaitosten on haastavaa huolehtia tulevista investointitarpeista. Toimenpide-ehdotuksessa e) Pitkäjärjenteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen esitetään, että vesihuollon omaisuuden kunnosta huolehtimiseksi vesihuoltolaitoksen tulisi laatia systemaattinen (ja standardeihin pohjautuva) omaisuudenhallinnan suunnitelma ja toteuttaa sitä johdonmukaisesti. Lisäksi vesihuoltolainsäädäntöön sisällytettävissä kokonaisuuksissa on esitetty investointisuunnitteluvuorokauden tavoite. Nämä isommalle ja pienemmälle vesihuoltolaitokselle suunnitellut toimenpiteet tulee miettiä suhteessa toisiinsa sekä varmistaa valvonnalle riittävät resurssit ja osaaminen. Taloudenvalvonta ei ole ELY-keskuksille tyyppillistä toimintaa ja vaatii erityisosaamista. Siksi Pirkanmaan ELY-keskuksen näkemyksen mukaan valvonta tulisi olla keskistettynä toimintona.

Pitkäjärjenteisen investointisuunnittelun ja omaisuudenhallinnan yhteydessä tulee korostaa kunnan vastuuta huolehtia vesihuollon riittävästä rahoituksesta. Valvontatoimenpiteitä ja vesihuoltolain kirjauksia

8.2.2021

mietittäessä tulee huomioida kunnan rooli.

d) Alueellisen yhteistyön kehittäminen

Jo nykyisellään alueellinen yhteistyö nähdään oleellisena ELY-keskusten tekemisenä ja se tuodaan toimenpide-ehdotuksessa selkeästi esille. ELY-keskusten viran jakautuessa edistämiseen ja toisaalta valvontaan, on jo nykyisillä resursseilla haasteita pystyä toteuttamaan molempia kokonaisuuksia sillä tasolla, mikä nähtäisiin tarkoituksenmukaisena. Mikäli yhteistyön edistämiseen halutaan jatkossa panostaa nykyistä enemmän, tulisi se huomioida ELY-keskusten henkilöresursoinnissa.

Toimenpiteen kustannusarviossa esitetään ELY-keskuksille 100 000 € vuodessa alueellisen yhteistyön edistämiseen. Esitetty summa jakautuu kaikkien ELY-keskusten kesken. Pirkanmaan ELY-keskuksen näkemyksen mukaan, mikäli tavoitellaan alueellisen yhteistyön merkittävää lisäämistä, on summa riittämätön.

Toimenpide-ehdotuksessa esitelty KEINO toimintamalli nähdään kannatettavana ja sen nähdään mahdollistavan uusien teemojen nostamisen rohkeasti kuten kiertotalouden uusien ratkaisujen.

e) Pitkäjänteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen

Vesihuoltolaitosten pitkän aikavälin investointisuunnitelmien malleissa ja ohjeissa sekä valvonnassa tulee säilyttää vesihuoltolaitoksille ja kunnille mahdollisuus investoida uusiin ratkaisuihin kuten biokiertotalouteen. Pirkanmaan ELY-keskus katsoo, että investointisuunnitelmat ovat myös mahdollisuus edistää vesihuoltolaitosten energiansäästöön tähtäviä toimenpiteitä ja siksi ne tulisi ohjata kytkemään kuntien omiin ilmastosuunnitelmiin.

Myös Pirkanmaan ELY-keskus tunnistaa kehittämissuunnitelmien laadinnan puutteen ja vaikutuksen vesihuollon ja maankäytönsuunnittelun väliin yhteistoimintaan. Kehittämissuunnittelun palauttaminen vesihuoltolakiin edistäisi kuntien maankäytön suunnittelun ja vesihuollon integroitumista sekä edistäisi pitkän tähtäimen strategista suunnittelua. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja hiilineutraaliin yhteiskuntaan ja kiertotalouteen perustuvaan toimintaan siirtyminen on mahdollista vesihuollon osalta vain, jos kehittämissuunnittelua tehdään riittävän ennakoivasti ja laajassa yhteistyössä kunnan eri sektorien kanssa.

Pirkanmaan ELY-keskus esittää, että vesihuollon kehittämissuunnitelmien ajantasaisuutta edellyttävä vaatimus lisätään kirjauksena vesihuoltolakiin.

f) Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Oleellisena osana kohdennettua neuvontaa nähdään VEETI -tietojärjestelmän käytönopastus.

g) Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle

8.2.2021

Pirkanmaan ELY-keskuksessa nähtiin, että erityisesti alueen pienemmät toimijat kaipaivat käytännön koulutusta. Alueella tunnustetaan erityisen haavoittuvina ne pienet vesihuoltolaitokset, joilla on omaa vedenottoa.

h) Vesihuollon urapolkujen kehittäminen

Vesihuoltolaitosten hankaluus saada päteviä työntekijöitä eläköityvien henkilöiden tilalle on myös tunnustettu Pirkanmaalla. Alan houkuttelevuuden ja opintokokonaisuuksien kehittäminen on tarpeellista.

i) Alueellisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien yhteistyön edistäminen

Toimenpide-ehdotuksessa on esitetty yhteistyön lisäämistä erityisesti kiertotalouden, energiatehokkuuden ja digitalisaation kysymyksissä. Pirkanmaan ELY-keskus katsoo, että aiheet tarvitsevat laajaa perehtyneisyyttä ja siksi niiden käsittelyn katsotaan soveltuvan ELY-keskuksissa henkilöille, joiden tehtäväkuva sisältää samaa aihetta kuten bio- ja kiertotalous -vakanssit.

Kansallisessa kiertotalouden ohjelmassa on tunnustettu alueellista tekemistä samoin kuin vesiensuojelun toimenpideohjelmissa. Jatkokehityksessä tulisi huomioida olemassa olevat suunnittelemaat ja tarkastella mahdolliset synergiaedut. Mm. Pirkanmaan ELY-keskuksen alueella on ollut käynnissä Tampereen kaupungin hanke ”Vesihuollon kiertotalouden edistäminen kaupunkiympäristössä. Erottelevan sanitaation mahdollisuudet”, Nutricity-hanke (Suomen ympäristökeskuksen raportteja 6/2021).

On hyvä, että kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmassa on tunnustettu vesihuollon kytkeytyminen kiertotalouteen. Kiertotalouden edistämisessä ennakoinnilla ja monialaisella yhteistyöllä on suuri merkitys. Ohjelmassa vesihuoltolaitoksille ehdotetut velvoitteet kehittämis- ja investointisuunnitelmien laadintaan sekä esille nostetut yhteistyön mahdollisuudet niin vesihuoltosektorin sisällä kuin esimerkiksi alueellisissa yhteistyöverkostoissa ovat myös kiertotalouden edistämisen kannalta tärkeitä nostoja. Ympäristöministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö ovat 8.2.2021 julkaisseet lausunnoille ehdotuksen kiertotalousohjelmaa koskevaksi periaatepäätökseksi. Tässä kansallisessa kiertotalouden ohjelmassa on todettu siirtymän hiilineutraaliin kiertotalouteen edellyttävän kokonaisvaltaista muutosta yhteiskunnan päätöksenteossa ja suunnittelussa.

Vesihuollossa kiertotalous kytkeytyy energian ja resurssien tehokkaan käytön ohella erityisesti jätevesien ja lietteiden käsittelyyn. Paikallisten ja alueellisten yhteistyömallien kehittäminen ravinne- ja hiilenkiertojen edistämiseksi (ml. yhtäaikaisesti saavutettavissa olevat ilmasto- ja vesiensuojeluhyödyt) edellyttävät monen toimijan poikkihallinnollista yhteistyötä. Samanaikaisesti eri alueiden eriytyvän väestökehityksen kanssa vesihuollon infraan, energiajärjestelmiin ja jätehuoltoon kohdistuu investointi- ja kustannuspaineita, jotka pääosin kohdistuvat kuntaan joko suoraan tai kuntaomisteisten yhtiöiden kautta. Monialaisten haasteiden ratkaiseminen

8.2.2021

kokonaisvaikutuksiltaan mahdollisimman kestävästi ja taloudellisesti edellyttää siksi myös ratkaisuiden hakemista perinteisten mallien ulkopuolelta. Tähän alueelliset yhteistyöverkostot ja ekosysteemit tarjoavat mahdollisuuksia.

Uudenlaiset toimintamallit ja yhteistyöverkostot edellyttävät myös resursointia etenkin alkuvaiheessa, kun ne eivät ole luonteva osa normaalia suunnittelua. Kansallisessa kiertotalousohjelmassa kuntien ja alueiden rooli kiertotalouden mahdollistamisessa on tunnistettu kiertotaloutta tukevien infraratkaisujen ja palveluiden suunnittelussa, ratkaisujen tilaajana, kokeilijoina ja pilotoijina sekä yritysten, kolmannen sektorin ja kuntalaisten kiertotaloustoimien mahdollistajana. Lisäksi on ehdotettu kuntien ja alueiden kiertotalouden vahvistamista mm. osaamisverkoston perustamisella. Olisi tärkeää, että uusien yhteistyöverkostojen rakentamiselle varataan resursseja ja että eri hallinnonalojen verkostot toimivat tiiviissä yhteistyössä keskenään.

j) Vesihuoltolaitosten digitalisaatiovalmiuksien ja tiedonhallinnan kehittäminen

Pirkanmaan ELY-keskus esittää, että toimenpide-ehdotukseen lisätään VEETI - järjestelmän käytettävyyden kehittämiseen ja neuvontaan toimenpiteitä ja resursseja. Valvontajärjestelmiin (YLVA, VEETI) syötettävien tietojen kirjaaminen tulisi saada integroitua vesihuoltolaitoksen omaan tiedontuotantoon.

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen

Kansallisen vesihuoltouudistuksen visio ja toimeenpano-ohjelmaluonnoksen kappaleessa 3.2 Arvioidut toimintaympäristön muutokset on käsitelty ilmastonmuutosta. Tekstissä tuodaan esille miten nykyiset vesihuoltolaitosten varautumissuunnitelmat huomioivat vain harvoin ilmaston muuttumisen.

Taustatekstissä avataan ilmastonmuutokseen sopeutumisen tilannetta vesihuoltolaitosten näkökulmasta, mutta arvio vesihuoltoalan kokonaisuudesta ja kyvykkyydestä tunnistaa alueellisia ilmastoriskejä ja niiden vaikutuksia vesihuoltoon puuttuu. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen nähdään ohjelmassa vesihuoltolaitoksen kyvykkytenä tunnistaa aloitteellisesti uhkia ja toimia sen mukaan. Tekstissä todetaan, että toimijoita on vaikea saada vastaamaan tähän ilman säädöksiä ja kannustimia.

IPCC:n Viidennen arviointiraportin mukaan ilmastoresilienssin yhtenä kulmakivenä on vesihuollon infrastruktuuri kokonaisuudessaan raakaveden ottoalueilta aina jäte- ja hulevesiin. Tämä korostaa sitä, miten oleellinen vesihuolto on, yhteiskuntien sopeutuessa ilmastonmuutokseen. Pirkanmaan ELY-keskus katsoo, että ennen säädösten ja kannustimien miettimistä vesihuoltoalan ilmastonmuutokseen sopeutumista tulisi tarkastella vesihuoltotoimijoiden lisäksi niin kunta, alue- kuin valtakunnallisella tasolla ja koko laajassa sidosryhmäkentässä.

8.2.2021

Ilmastonmuutoksen aiheuttama riski muodostuu kolmesta osasta: vaaratekijästä, haavoittuvuudesta ja kohteen altistumisesta vaaratekijälle. pelkkä ilmastonmuutoksesta johtuvan vaaratekijän (helle, hulevesitulva) tunnistaminen ei riitä edistämään ilmastonmuutokseen sopeutumista vaan asiaa tulee tarkastella vaaratekijän, haavoittuvuuden ja altistumisen kautta. Tarkastelun avulla saatua tietoa voidaan käyttää sopeutumistoimia varten tai erilaisten sopeutusvaihtojen arvioimiseen. Tätä riskiarviota tulisi hyödyntää arvioitaessa vesihuollon kykyä sopeutua ilmastonmuutokseen. Toimenpide-ehdotuksiin tulisi lisätä vesihuollon ilmastonmuutokseen sopeutumisen edistämiseen tähtäävä näkökulma.

Yksikönpäällikkö

Samuli Alppi

Vesitalousasiantuntija

Heidi Rauhamäki

Liitteet

-

Jakelu

Maa- ja metsätalousministeriö

Tiedoksi

-

Tämä asiakirja KEHA/9909/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/9909/2020 har godkänts elektroniskt

Alppi Samuli 08.02.2021 13:42